

- psychotherapie om leerlingen inzicht te geven in hun mogelijkheden en onmogelijkheden, draagkracht en draaglast, verbeteren van het zelfbeeld en persoonlijk crisismanagement;
- individuele gesprekken over gebeurtenissen die zich in het dagelijks leven van de leerling voordoen. Er wordt gewerkt aan het verhogen van competenties en het ontwikkelen van gedragsalternatieven;
- Asperger-praatgroep: adolescenten met het syndroom van Asperger brengen onder begeleiding van twee gespreksleiders zelf gespreksthema's in. Deelnemers bevragen en informeren elkaar en geven tips;
- trainingen: sociale vaardigheidstraining en de training 'Anders boos worden';
- psycho-educatie: uitleg over de stoornis en wat dat voor de individuele leerling betekent, aan de hand van de methode 'Ik ben speciaal';
- ouderbegeleiding: waarbij de problematiek van de stoornis en de ontwikkelingsfase van de adolescentie in relatie tot de opvoeding centraal staan. Ouderbegeleiding wordt zowel individueel als in groepsverband gegeven.

Bascule Extern

De gouden greep voor leerlingen met een stoornis in het autistisch spectrum

Heidi Offerman

Uit recent Amerikaans onderzoek blijkt dat 1 op de 40 jongeren lijdt aan een stoornis in het autistisch spectrum (ASS). Voor Amsterdam zou dat betekenen dat onder de 13.000 havo/vwo-leerlingen er 300 zijn met deze stoornis. De helft van deze jongeren is leerling van de Bascule Extern. Bascule Extern is de snelst groeiende school van Nederland. In 2003 werd gestart met 2 klasjes van 7 leerlingen. De school werd overstelpt met aanmeldingen van ASS-leerlingen vanuit het hele land. Inmiddels zijn er 17 klassen met in totaal 140 leerlingen.

De Bascule Extern is om twee redenen een bijzondere school. Het speciaal onderwijs en de psychiatrische behandeling zijn geïntegreerd en er wordt lesgegeven op havo- en vwo-niveau.

Tot 2003 waren leerlingen met gedragsproblemen of psychiatrische stoornissen aangewezen op het REC cluster 4, het vroegere speciaal onderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok). Leerlingen met een stoornis in het autistisch spectrum pasten eigenlijk niet goed binnen die groep. Met hun heftige en externaliserende gedragsproblemen overheersten de zmok-leerlingen de ASS-leerlingen, die daar extreem angstig van werden. Bovendien bieden de scholen binnen het REC cluster 4 in Amsterdam onderwijs aan tot vmbo-t-niveau, terwijl er binnen de ASS-populatie ook een flinke groep leerlingen is die op havo/vwo-niveau functioneert. Niet alleen binnen het speciaal onderwijs werd gezien dat de ASS-leerlingen eigenlijk niet binnen de rest van de populatie pasten. Ook de jeugdpsychiatrie merkte dat zij na afloop van de klinische behandeling van autistische jongeren eigenlijk geen passende school kunnen vinden.

Op beperkte schaal werden binnen het zmok-onderwijs aparte klasjes voor ASS-leerlingen opgezet. Maar het bleef een noodgreep. Er was grote behoefte aan een apart gebouw, gescheiden van de zmok-leerlingen, en ook qua inrichting en onderwijsni-

veau afgestemd op de ASS-leerlingen. Maar dat er een aparte locatie moest komen, maakte het duur en daardoor moeilijk te realiseren.

Verzoek uit onverwachte hoek

In de lente van 2003 liep een aantal rectoren van grote havo/vwo-scholen in Amsterdam vast met jongeren met ernstige gedragsproblemen. Zij konden deze jongeren niet naar het speciaal onderwijs verwijzen omdat daar tot maximaal vmbo-t-niveau lesgegeven wordt. De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam verzocht het Altra College een voorziening op te zetten voor (hoog)begaafde leerlingen afkomstig uit het voortgezet onderwijs. Het Altra College stemde toe, mits er ook een klas met ASS-leerlingen opgezet mocht worden.

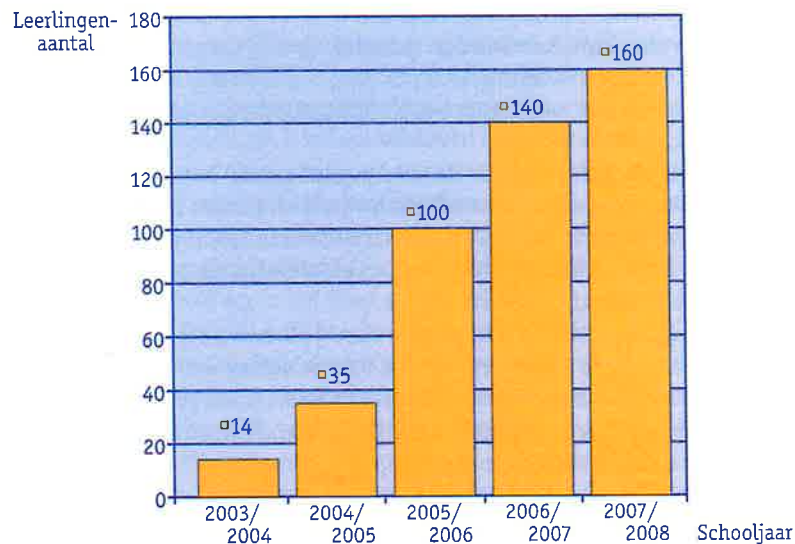
Toen deze nieuwe school in augustus 2003 in twee geïmproviseerde ruimtes de deuren opende, bleek het voortgezet onderwijs nog geen geïndiceerde leerlingen te kunnen leveren. De school ging van start met een handvol ASS-leerlingen die al bij de Bascule in behandeling waren.

Vanaf november 2003 kwamen daar de verwijzingen van gedragsmoeilijke leerlingen vanuit het voortgezet onderwijs bij. Van die eerste groep gedragsmoeilijke leerlingen zit nu niemand meer op de Bascule Extern. Deels bleek hun gedrag het leren zo in de weg te staan, dat het havo-niveau niet langer haalbaar was. Of de gedragsstoornis was zo heftig dat meer intensieve hulp, dagklinisch of klinisch, nodig bleek. Het ging dan bijvoorbeeld om jongeren met agressief gedrag, een totaal verstoord dag- en nachtritme, waarbij in de thuissituatie sprake was van een rolomkering met de ouders, drugsgebruik en afglijden naar crimineel gedrag. Het lukte niet zulke jongeren binnen de school te handhaven. Dat werd wel tot het uiterste geprobeerd. De druk op de school is hoog omdat het de enige voorziening is. En ook vanuit de ouders werden hoge eisen gesteld. Zij wilden het havo-niveau vaak koste wat kost vasthouden, terwijl soms meer behandeling nodig was dan ambulantly geboden kon worden. Uiteindelijk bleek voor zulke jongeren plaatsing in een ortho-psiatrische voorziening meer passend.

Een gouden greep

Voor de groep ASS-leerlingen bleek de school wel een gouden greep. Omdat het reguliere voortgezet onderwijs niet afgestemd is op de specifieke problemen van ASS-leerlingen, dreigden deze jongeren het onderwijs voortijdig te verlaten of af te zakken naar het vmbo, terwijl zij qua intelligentie in staat zouden moeten zijn een havo- of vwo-diploma te halen. Een stroom van aanmeldingen kwam op gang.

Groei van de Bascule Extern

In 2003 werd gestart met twee klassen: een voor leerlingen met externaliserende gedragsproblemen en een voor leerlingen met ASS. Inmiddels is er nog tien procent leerlingen met gedragsproblematiek en negentig procent met ASS. Gedragsproblematiek wordt nog maar mondjesmaat aangemeld. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat leerlingen met ernstige gedragsproblemen al in een vroeger stadium afglijden van havo/vwo-niveau naar vmbo-niveau. En dan kunnen ze binnen het REC cluster 4 terecht. De kleine groep ouders die dat beslist niet wil en weet te voorkomen dat hun kind cognitief afglijdt, komt met hun kind bij de Bascule Extern.

Adriaan Verkade, teamleider en leerkracht: 'We kijken scherp naar de klassenindeling. Angststoornissen en andere internaliserende problematiek passen wel bij leerlingen met ASS. Maar leerlingen met externaliserende problematiek overheersen de ASS-leerlingen te sterk. Die worden dan angstig en weten zich er geen raad mee.'

Joost van Caam, adjunct-directeur Altra College: 'De gedragsmoeilijke leerlingen houden de gemoederen het meest bezig. Maar Bascule Extern is een voorziening voor havo/vwo-leerlingen met een psychiatrische stoornis en niet alleen voor ASS-leerlingen. Ook de groep met ernstige gedragsproblemen heeft recht op goede hulp. Bovendien gaat het ook vaak om een combinatie: ASS met ADHD of ASS met GTS.'

Onderwijs en behandeling binnen de school

Bij plaatsing van leerlingen houden de Bascule en Altra een gezamenlijke intake. Zij rapporteren afzonderlijk en overleggen daarna gezamenlijk. Er wordt gekeken naar

de onderwijskant en naar de sociaal-emotionele, en psychiatrische problematiek. De ervaring heeft inmiddels geleerd voor welke leerlingen de Bascule Extern een goed aanbod kan zijn en voor welke leerlingen niet. Als er door de problematiek meer behandeling nodig is dan ambulante kan worden geboden, is een (dag)klinische plaatsing beter. En als er minder behandeling nodig is, kan een leerling op het reguliere voortgezet onderwijs blijven met ambulante begeleiding. Als derde variant is ook een proefplaatsing mogelijk.

Bij plaatsing op de Bascule Extern wordt de leerling, naast de inschrijving op de school ook ingeschreven bij de ambulante afdeling van de Bascule. Bij plaatsing op de Bascule Extern moeten ouders akkoord gaan met het overhevelen van de hulp naar de Bascule. Dat is een van de succesfactoren, omdat behandeling en onderwijs op die manier goed op elkaar afgestemd kunnen worden.

Er wordt afgesproken van welke behandelmodulen door de leerling en zijn ouders gebruik zal worden gemaakt. Deze afspraken worden vastgelegd in een behandelplan. De samenwerking tussen behandelaars en leerkrachten heeft in de praktijk in de afgelopen jaren vorm gekregen. In het begin was het zoeken. Hoe ga je bijvoorbeeld om met het recht op privacy? Dat moet je goed regelen. Vooraf wordt aan leerlingen en ouders uitgelegd dat plaatsing bij Bascule Extern betekent dat gegevens tussen onderwijs en hulpverlening worden uitgewisseld. Daar tekenen ouders ook voor. Niet alle informatie wordt uitgewisseld. Het gaat om de informatie die belangrijk is voor de voortgang van de leerling op school. Wederzijds vertrouwen moet groeien en je moet de ervaring opdoen dat het samen lukt.

Adriaan Verkade: 'De Bascule-medewerkers worden zeer gewaardeerd door de leerkrachten. Zij ervaren hen als deskundigen die weten wat er aan de hand is. En die je ook om hulp kunt vragen omdat zij in de school aanwezig zijn en bereid zijn direct vragen te beantwoorden.'

Onderwijs en psychiatrie staan niet als twee culturen naast elkaar. Er is een gezamenlijke cultuur gecreëerd. Landelijk zijn scholen er jaloers op dat de Bascule Extern de jeugdpsychiatrie letterlijk in huis heeft. Dat is een van de succesfactoren.

Ber van der Stegen, hoofd zorglijn ASS en psychosen van de Bascule: 'In het begin werden kinderpsychiaters en therapeuten "ingevlogen" vanuit de polikliniek. Dat werkte niet. Behandelaars waren niet gewend buiten de (poli)kliniek te werken, die moesten echt losgeweekt worden. En op de school waren in het begin geen voorzieningen. Een gesprek tussen leerling en psychiater vond soms letterlijk op de gang plaats.'

Inmiddels heeft de school 140 leerlingen, verdeeld over 17 klassen. Er werken 32 leerkrachten en 10 behandelaars: 1 kinderpsychiater, 2 gedragstherapeuten, 2 ouderbegeleiders, 1 muziektherapeut, 2 trainers kinder- en jeugdpsychiatrie, 1 basispsycholoog en 1 teamleider. De behandeling is een mengeling van coaching, therapie, psycho-educatie en training.

De behandelingen vinden op school en doorgaans onder schooltijd plaats. Intrinsieke motivatie voor therapie blijft bij deze groep moeilijk. Door hun rigide gedachtegang kunnen ze erg vasthoudend zijn in het weigeren van behandeling. Maar juist doordat de behandelaars op school aanwezig zijn, is het mogelijk te blijven proberen en als aanloop kleine gesprekje tussen de bedrijven door te voeren. Bovendien weten de behandelaars doordat zij op school aanwezig zijn, precies wat de leerkrachten meemaken en kunnen zij daar in hun adviezen op aansluiten.

Behandeling staat niet altijd los van de klas. De sociale vaardigheidstrainingen (sova-training) worden in de klas gegeven, waarbij de leerkracht ook een rol heeft. Aanvankelijk werden leerlingen geselecteerd om deel te nemen aan de sova-training. Maar leerlingen voelden zich daardoor een uitzondering en probeerden eronderuit te komen. Bovendien is het juist de bedoeling de geleerde vaardigheden in de klas toe te passen. Ook voor de leerkrachten werkt de sova-training in de klas beter. De in de training behandelde leerpunten blijven op een poster in de klas hangen en de leerkracht komt daar gedurende de rest van de week regelmatig op terug. Zo beklijft het beter en kunnen de vaardigheden ook gegeneraliseerd worden.

Werkwijze

De manier waarop het onderwijs wordt gegeven, is aangepast aan de problematiek van de leerlingen. Voorspelbaarheid en structuur zijn daarbij sleutelbegrippen. De inrichting van het klaslokaal is overzichtelijk en prikkelarm. Iedere leerling heeft een eigen werkplek. De acht tafels staan in L-vorm tegen twee wanden en worden door tussenschotten gescheiden. Dat helpt leerlingen zich beter te concentreren. In het midden staat een ovale instructietafel, die tevens als docententafel dient. Bij klassikale instructie of groepsactiviteiten kunnen de leerlingen hun stoel omdraaien en plaatsnemen aan de instructietafel. De leerkracht kan door zijn positie aan het hoofd van de tafel alle acht werkplekken van de leerlingen overzien. In alle klaslokalen wordt gebruikgemaakt van deze opstelling.

Christopher²: 'Dit is een van mijn gedragsproblemen: kwaad worden als iemand de meubels heeft verschoven. Ik word duizelig en misselijk als iemand de bank en de stoelen in de huiskamer of de eetkamer heeft verschoven. Moeder deed dat altijd als ze stofzuigde, dus maakte ik een plattegrond van waar alle meubels moesten staan en deed ik metingen en zette ik naderhand alles weer precies op zijn plaats.'

De leerkrachten gedragen zich zo voorspelbaar mogelijk en geven les volgens een vast rooster. De leerlingen zitten van maandag t/m donderdag van 8.45 uur tot 15.00 uur op school en op vrijdag tot 12.20 uur. Dagelijks zijn er zes lessen, onderbroken door een korte en een lange pauze. De laatste dertig minuten van de dag worden gebruikt als huiswerktijd.

Christopher: 'Als ik vroeger met mijn modelspoorbaan speelde, maakte ik altijd een spoorboekje omdat ik van roosters hield. En ik hou van roosters omdat ik graag wil

weten wanneer alles gaat gebeuren. Ik hou van roosters omdat ze ervoor zorgen dat je niet in de tijd verdwaalt.'

Elke les verloopt volgens een vaste structuur, dat geeft leerlingen rust en helpt ze te weten wat van hen in de les verwacht wordt.

Christopher: 'En toen stelde ik een plan op. En toen voelde ik me beter omdat er iets in mijn hoofd zat dat een volgorde en een patroon had en ik alleen maar de instructies een voor een hoefde te volgen.'

De lesopbouw wordt visueel ondersteund met behulp van een kleurenkaart. De groene kaart geeft aan dat er klassikale instructie wordt gegeven aan de instructietafel. Bij de rode kaart zit iedereen op zijn eigen werkplek en werkt in stilte. De docent loopt dan een vaste ronde door de klas. ASS-leerlingen hebben vaak onvoldoende steun aan verbale instructie. Visuele ondersteuning met behulp van kleuren of pictogrammen helpt leerlingen houvast en overzicht te krijgen.

Er wordt zo min mogelijk klassikaal lesgegeven omdat de onderlinge niveau- en tempoverschillen hiervoor te groot zijn. Iedere leerling werkt op zijn eigen niveau en in zijn eigen tempo. Er wordt niet gedoubleerd, daardoor kan de groepssamenstelling ongewijzigd blijven. Bovendien zouden leerlingen die doubleren ook nog eens alle vakken over moeten doen die wel positief zijn afgerond. Dat werkt uiterst demotiverend. Wanneer de stof niet kan worden ingelopen, doet de leerling langer over het behalen van zijn eindexamen.

Niet de leerlingen maar de leerkrachten wisselen van lokaal. Iedere docent geeft meerdere vakken, zodat er maar een beperkt aantal docenten voor de groep komt.

Christopher: 'Het duurt heel lang voordat ik gewend ben aan mensen die ik niet ken. Als er bijvoorbeeld op school een nieuwe leerkracht is, praat ik wekenlang niet met hem. Ik let alleen maar goed op hem totdat ik weet dat hij veilig is. Dan stel ik hem vragen over zichzelf, of hij huisdieren heeft en wat zijn lievelingskleur is en wat hij over de Apollo-ruimtevluchten weet en ik laat hem een plattegrond van zijn huis tekenen en vraag wat voor auto hij heeft, zodat ik hem leer kennen. Dan vind ik het niet erg meer om in een lokaal met hem te zijn en hoef ik niet de hele tijd op hem te letten.'

De leerkrachten

Van de leerkrachten wordt veel gevraagd. Zij moeten naast vakkennis ook kennis hebben van ASS en gedragsproblematiek en bereid zijn zich voortdurend bij te scholen. Leerkrachten moeten veel geduld en een groot incasseringsvermogen hebben. Zij moeten zich enerzijds flexibel kunnen opstellen, anderzijds moeten zij consequent zijn, zodat hun gedrag voorspelbaar is voor de leerlingen. Ze moeten voortdurend op hun woorden letten. Figuurlijk taalgebruik moet zo veel mogelijk worden vermeden omdat dit door leerlingen letterlijk kan worden opgevat.

Adriaan Verkade: 'Als een leerling een leerkracht uitscheldt en de leerkracht zegt "Wát zeg je?", dan kunnen leerlingen met ASS dat letterlijk opvatten en de leerkracht nogmaals uitschelden.'

Alle medewerkers werken intensief met elkaar samen. Dagelijks is er een nabespreking waar bijzondere voorvallen van de dag besproken worden en zonodig afspraken gemaakt worden voor de volgende dag. Als de structuur niet duidelijk is, kunnen leerlingen heel heftig reageren. Het is belangrijk dat alle docenten op dezelfde manier structuur en voorspelbaarheid bieden. Alleen dan werkt het optimaal.

Ber van der Stegen: 'De crux is dat je de omgeving aanpast aan de stoornis van de leerling. In het zmk-onderwijs ben je politieagent, op de Bascule Extern zijn de leerkrachten verkeersagent: zij wijzen de leerling de weg.'

De ouders

De ouders van de eerste groep leerlingen in 2003 waren enorm blij met de Bascule Extern. Hun kinderen hadden vaak al lange tijd geen onderwijs meer gehad. De Bascule Extern betekende eindelijk goede hulp en onderwijs voor hun kind. Ouders waren ook heel coöperatief, er werd vaak samen gezocht naar de gebruiksaanwijzing voor hun kind. Aan het einde van het jaar werd een evaluatie met ouders gehouden, waarbij het onderwijsteam een staande ovatie kreeg. Maar de hooggespannen verwachtingen van ouders hielden ook een risico in. Ouders willen dat hun kind het havo- of vwo-diploma gaat halen. Maar ook met deze voorziening bleek dat niet altijd haalbaar. De ouders van de huidige leerlingen stellen meer eisen: 'Mijn kind moet zo normaal mogelijk naar school gaan en jullie moeten een zo normaal mogelijke school zijn.'

Joost van Caam: 'Het is heel belangrijk aan ouders duidelijk te maken dat hun kind op de eerste plaats autistisch is en op de tweede plaats slim. Het kind is leerling van de Bascule Extern omdat er wat aan de hand is.'

De naam Bascule Extern was aanvankelijk de werktitel van het project. In de praktijk blijkt die naam veel duidelijkheid naar ouders te geven. Leerlingen komen hier niet alleen voor onderwijs, maar ook voor behandeling.

Het blijft een handicap

Een diploma halen is heel belangrijk, maar niet altijd het hoofddoel. Het gaat erom uit de leerling te halen wat erin zit. Er wordt alles aan gedaan om ze vaardigheden te leren en ze te trainen om zo zelfstandig mogelijk te worden op het gebied van onderwijs, werken en wonen. De handicap (ASS), moet de leerling zo veel mogelijk leren compenseren. Dat deze leerlingen intelligent zijn is een voordeel. Ze kunnen getrainde vaardigheden – zoals bijvoorbeeld het geven van een compliment – eerder oppikken. Maar het is ook een valkuil omdat ze het zo moeilijk kunnen toepassen

in andere situaties. Het is een kwestie van aanreiken, blijven trainen en oefenen in verschillende situaties. En dan nog ...

Op ieder congres noemen psychiaters het voorbeeld van het leren geven van een compliment. Je kunt een kind met ASS wel leren een compliment te geven. Maar ze kunnen zelf geen compliment verzinnen, dus kopiëren ze het compliment dat als voorbeeld gebruikt werd.

Adriaan Verkade: 'Hetzelfde geldt voor een praatje maken. Als je een praatje wilt maken, kun je vragen: "Hoe is je weekend geweest?" Maar een jongere met ASS weet het niet goed toe te passen en vraagt het je gerust midden in de week.'

Juist de tweede fase van het voortgezet onderwijs (het studiehuis) is voor deze leerlingen een ramp. Er wordt van ze gevraagd om zelfstandig te werken, te kunnen plannen, overzicht te hebben, vooruit te kunnen zien. En dat zijn juist hun zwakke punten.

Ber van der Stegen: 'Het gebrek aan sociale vaardigheden en wederkerigheid bij ASS is algemeen bekend. Maar kenmerkend voor ASS is ook de enorme moeite met plannen en organiseren. Het gebrek aan transfer- en generalisatievaardigheden hangt samen met de vaak grote problemen op het gebied van de centrale coherentie. Ze kunnen een detail niet in het geheel plaatsen en van het geheel geen details afleiden, ook al zijn ze slim.'

Onderbouw

Heel kenmerkend voor onderbouwleerlingen is dat zij nog weinig sturing kunnen geven aan hun eigen gedrag. Ze reageren heel sterk op elkaar. Dat leidt tot de meest wilde en onbezonnen acties. De onderbouw is een periode waarin leerlingen met grote veranderingen te maken hebben. Leerlingen zijn van de latentieperiode in de puberteit gekomen, ze zijn geswitcht van de veilige basisschool naar het voortgezet onderwijs en daarbij hebben ze ook nog een psychiatrische stoornis. Het is een moeilijke fase waar leerkrachten alle zeilen bij moeten zetten om hen daar doorheen te helpen. Als het lukt om in de eerste twee klassen die omslag te maken, dan plukken ze daar later de vruchten van. Het vraagt echt uithoudingsvermogen van de leerkrachten en ook het vermogen om perspectief te zien. Het is opvallend hoe goed het met de huidige derdeklassers gaat, terwijl die in de eerste klas ook heel extreem gedrag lieten zien.

Afgelopen jaar werd een brugklasser geplaatst met PDD-NOS. Op de basisschool had hij één juf. Hij kende de juf en de juf kende hem. Op het voortgezet onderwijs waren er talloze leraren en oudere leerlingen die hem angst inboezemden. Hij moest zelfstandig gaan reizen. Dat was te veel.

Hij was angstig en achterdochtig. Hij kon zaken niet loslaten en was er bijvoorbeeld van overtuigd dat anderen computerbestanden van hem hadden gewist. Kleine conflicten werden in zijn beleving heel groot. Dat liep helemaal uit de hand. Hij raakte zo overspoeld en in de war dat hij bijna psychotisch werd. Het was een hele lieve jongen maar angst en woede namen de overhand. Hij reageerde zo heftig dat hij op een gegeven moment met een baksteen voor de school stond.

De medewerkers van de Bascule die in de school aanwezig waren, praatten met hem zodat de stoom van de ketel afraakte. Er is een psychiatrisch consult geweest, waarna de medicatie is bijgesteld. Vervolgens is gestart met cognitieve gedragstherapie om emoties te leren (her)kennen, hem meer sturing te leren geven aan zijn eigen gedrag en daardoor meer greep te krijgen op sociale situaties.

Het is de therapeute gelukt contact met hem te krijgen en hem te trainen in het veranderen van zijn denkpatronen. Ze hebben letterlijk een stapel gemaakt van de problemen en er daar steeds één vanaf genomen. Zo merkte hij dat hij weer greep kreeg op de zaken. Nu gaat het heel goed met die jongen. En niet alleen hij is opgeknapt, zijn ouders zijn ook opgelucht. Hij gaat nu met plezier naar school.

Christopher: 'Ik hou van honden. Je weet altijd wat een hond denkt. Hij heeft vier stemmingen: blij, verdrietig, boos en geconcentreerd.'

Bovenbouw

Bij de bovenbouwleerlingen spelen weer andere zaken. Onder andere motivatieproblemen gaan een rol spelen, de eigen identiteitsontwikkeling wordt belangrijk en kan met veel heftigheid en chaos gepaard gaan. Het is ook de fase waarin leerlingen meer gaan experimenteren. Leerlingen met ASS kennen hun eigen grenzen niet goed en kunnen daardoor extreem ver gaan bij het experimenteren en dat is gevaarlijk.

Voor sommige leerlingen is de hulp van Bascule Extern niet genoeg. Als naast problemen in het schoolse functioneren ook thuis en in de vrije tijd de problemen toemen, en jongeren zich bijvoorbeeld verliezen in drugsgebruik en verkeerde kringen, is meer hulp nodig. Dan wordt overgegaan op (dag)klinische behandeling. De focus ligt dan op behandeling en op het bijsturen van gedrag. Het leren komt op de tweede plaats. (Dag)klinische behandeling kan ook een fase zijn. Sommige leerlingen hebben tijdelijk intensievere zorg nodig en keren daarna weer terug naar de Bascule Extern.

In de bovenbouw werd een jongen geplaatst die thuis zat. Zijn klinische behandeling was afgelopen en er was nog geen geschikte school gevonden. Hij ging meestal heel extreem gekleed en zag er daardoor angstaanjagend uit voor andere leerlingen, terwijl hij zelf eigenlijk een angstig vogeltje was. Hij had zijn extreme kleding en haardracht nodig als façade om zich achter te verschuilen.

Hij werd toegelaten tot de Bascule Extern waar hij langzaamaan meer zelfvertrouwen kreeg. Hij werd toegankelijker, vertelde meer, zijn kleding werd minder extreem en ook zijn haar werd korter geknipt.

Maar situatie is nog steeds breekbaar. Hij kan ook heel depressief reageren en heeft dan de neiging thuis te blijven. Het is een jongen die heel angstig is in sociale situaties. Het openbaar vervoer is een ramp voor hem. Hij heeft via een persoonsgebonden budget een coach gekregen die hem thuis ophaalt en met hem meereist. Dat is voor deze jongen echt de redding, anders zou hij in bed blijven liggen en niet meer naar school komen. Ook de ouderbegeleiding is heel erg belangrijk. Ouders moeten weten wat ze bij terugval moeten doen. Zijn ouders hebben ook enorm veel inzet getoond om hem op school te krijgen en te houden. De winst van de behandeling voor deze jongen is dat hij meer zelfinzicht heeft gekregen. Hij weet dat hij in zijn eentje volledig vastloopt. Nu voelt hij zich thuis op school en gaat examen doen.

Uitstroom

Gezien de aard van hun stoornis is de verwachting dat een vaste structuur noodzakelijk blijft. Slechts bij uitzondering zijn ASS-leerlingen in staat terug te keren naar het reguliere voortgezet onderwijs. Vooral de tweede fase waarin leerlingen zelfstandig moeten werken (het studiehuis), vormt voor hen een hoge drempel.

Joost van Caam: 'Maar een klein percentage redt het met een rugzakje³ in het reguliere onderwijs. En er is een groep leerlingen die havo/vwo-niveau heeft, maar het niet redt en bij gebrek aan hulp al is afgestroomd richting vmbo.'

Leerlingen die hun diploma halen en bij wie de sociaal-emotionele problematiek goed onder controle is, kunnen doorstromen naar hbo of wo. Het autismeteam van GGZ Buitenamstel begeleidt studenten van de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam. Dat is landelijk een primeur.

Ook op het gebied van wonen en werken blijft begeleiding nodig. Voorzet Wonen BV is een organisatie die zich heeft gespecialiseerd in het begeleiden van ASS-jongeren richting (zelfstandig) wonen en op het gebied van arbeids(re)integratie.

Toekomst

De Bascule Extern heeft nu 140 leerlingen. In de nabije toekomst zal de school haar definitieve huisvesting betrekken. Voor alle voorzieningen van het jeugdcluster heeft De Bascule samen met GGZ de Meren (volwassenenpsychiatrie) al een nieuw gebouw betrokken. Het Altra College realiseert op hetzelfde terrein een nieuw schoolgebouw voor alle leerlingen die in behandeling zijn bij het jeugdcluster van De Bascule (90 leerlingen) en voor alle leerlingen van de Bascule Extern. In de nieuwbouw is plaats voor 160 Bascule Extern-leerlingen. Dat is gezien het klimaat dat de leerlingen nodig hebben ook wel het maximum.

Binnen het gebied van REC Bovenamstel heeft de Bascule Extern een opnameplicht. Leerlingen van daarbuiten worden niet meer opgenomen. Voorheen werd dat door het gebrek aan voorzieningen voor deze groep en vanuit verantwoordelijkheidsgevoel wel gedaan. Maar de explosieve groei van de school maakt dat onmogelijk. Er zijn vruchtbare gesprekken gaande met vo-scholen om projecten zoals bijvoorbeeld interne anti-klasjes te starten.

Joost van Caam: 'We moeten toe naar een keten van zorg. De lichtste vorm zijn de rugzakjes voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. Dan de anti-klassen binnen het voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld klassen met vijftien tot zestien leerlingen en een vaste assistent, die de constante factor kan vormen. De zwaarste vorm is dan de Bascule Extern die zich moet ontwikkelen tot een kenniscentrum voor scholen in en buiten Amsterdam die ook zo'n voorziening willen starten.'

Door de explosieve groei van Bascule Extern in de afgelopen jaren heeft vooral de kwantitatieve kant veel aandacht opgeslokt: verhuizingen, uitbreiding van het team etc. De komende jaren zal gewerkt worden aan verdere versterking van de kwaliteit. Er is veel geïnvesteerd in kennisopbouw door middel van scholing, training en intervisie. Maar het is ook een kwestie van ervaringsopbouw. En dat kost tijd, al kan scholing dat proces wel bespoedigen. Verwacht wordt dat er nog winst geboekt kan worden in optimalisering van de samenwerking tussen leerkracht en behandelaar. Ook de rol van de ouders is een punt van aandacht. Door de enorme groei van de school en het team van medewerkers is het contact met ouders wat minder vanzelfsprekend geworden. Maar ouders zijn onmisbaar, goede zorg voor de leerling is een samenwerkingsdriehoek tussen ouders, onderwijs en behandeling.

Noten

1. ADHD: Attention Deficit Hyperactivity Disorder, GTS: stoornis van Gilles de la Tourette.
2. Christopher is een personage uit *Het wonderbaarlijke voorval met de hond in de nacht* van Mark Haddon. Haddon heeft lange tijd met autistische kinderen gewerkt. In zijn boek beschrijft hij de belevingswereld van de vijftienjarige Christopher, een jongen met het syndroom van Asperger.
3. Een rugzakje is een leerlinggebonden budget, voor leerlingen met een psychiatrische stoornis (een REC cluster 4-indicatie) die regulier onderwijs volgen. Dit budget voorziet in extra middelen voor de school en in ambulante begeleiding die ten behoeve van de leerling vanuit het REC wordt ingezet.